

Démonidézés

Megdöbbenéssel és mélységes aggodalommal eltelve forgatom Ion Lăncrănjan, a „megkapó regényeiről is ismert író” (Artur Silvestri, Flacăra 1982/14) nemrég megjelent kötetének lapjait. - Cuvînt despre Transilvania - Vallomás Erdélyről, ed. Sport-turism, 1982.

Alig hiszem, amit olvasok. A saját szememben kételkedve teszem föl magamnak a kérdést: mi ez? démonidézés - itt és ma? tudatlansággal dajkált, előítéletekkel táplált agresszivitás? a hazafiságnak kinevezett nacionalizmus akromegáliás böffenése?

Nehéz ezt a könyvet higgadtan olvasni, nehéz róla higgadtan írni; az indulat indulatokat szül, s az ember akaratlanul is átveszi a szerző stílusát, pedig ez a stílus nem jó, s az indulatok rossz tanácsadók. Lehet-e, szabad-e egy könyvet így megírni, lehet-e, szabad-e egy ilyen könyvvel egyáltalán foglalkozni?

Román szomszédainkra, munkatársainkra gondolok. Mit érezhetnek, amikor ezt a könyvet olvassák?! Miután befejezik, gondolhatnak-e ránk már érzéssel, mint gyűlölettel? Ki tudják-e valaha is küszöbölni a gyanakvást, ha szóba állnak velünk? Hihetnek-e jó szándékainkban, ha alkotmányunk és törvényeink által szavatolt nemzetiségi jogaink tiszteletben tartását kérjük?

Ion Lăncrănjan kötete négy, egymással szorosan összefüggő írásból áll: Rapsodia transilvană (Erdélyi rapszódia); Meleaguri natale (Szülőföldem tájai); Patriotismul - o necesitate vitală (A hazafiság - létfontosságú szükséglet); Cuvînt despre Transilvania (Vallomás Erdélyről). A négy írás közül a legélesebb hangvételű kétségtelenül az utolsó. A továbbiakban ezt az írást szeretném ismertetni.

Erdélyhez kötődő érzelmeinek s az erdélyi tájak rövid, költői földidézése után a szerző elmondja, hogy mit nem fog újra csinálni. Nem fog visszatérni Avram Iancu „viharos és tragikus” alakjára, nem fogja dicsőíteni a „megfélemlíthetetlen” Horeát, nem fog a „rajongás fedélzetére” siklani, de ez nem azt jelenti, nyugtatja meg az olvasót, hogy „álinternacionalista” vagy „álkozmozopolita” lesz kizárólagosan abból a célból, hogy a „hazai vagy külföldi közönséges és meglehetősen aljas társadalmi hulladékoknak” kedvébe járjon. („Járjanak kedvükben a hozzájuk hasonlóknak, nem én!”) /Id. m. 123. old./

Helyettük „Erdély igazi és valóságos vajdáját, az egész Ország koronázatlan urát”, a román parasztot jeleníti meg. Mégpedig úgy, ahogyan volt és van: „Nem fogom eszményíteni ennek a lényeges ősnak az életét, nem fogom eltúlozni érdemeit, kicsinyítvén így tanítóink és vajdáink érdemeit és derekasságát, akik ugyanabból a népből nőttek ki, abból a népből, melynek állandó létét ezeken az isteni tájakon nem vonhatják kétségbe csak azok, akik megszokták, hogy a galádságban és a galádság segítségével éljenek.” /Id. m. 124. old./ „Kezdetben ő dák volt, aztán római, még később román, egyféle természetes folytonosságban, melyet a régészeti és a nyelvészeti kutatások új és új látószögekből fognak megvilágítani anélkül, hogy valaha is tisztáznának. Nem azért, mintha ez a kétségbevonhatatlan folytonosság titok vagy csoda lenne, hanem azért, mert ez annyira valóságos és természetes, annyira ezekhez kötődik, hogy alig van szükség érvelésre...” „Például nincs arra szükség, hogy bebizonyítsd, hogy a Maros Maros, ... az Olt Olt, a Szamos Szamos, az Aranyos Aranyos, az Ompoly Ompoly, a Körösök Körösök...” „Valójában így ‘bizonygatták’ a mieink a fennmaradást, a legteljesebb módon bizonygatván, hogy ők ‘itt vannak, mióta világ a világ’.” /Id. m. 127. old./

S miért sorolja fel mindezeket a szerző? Mert testvériséget akar. Kikkel? Mondjuk ki mi, ha ő „diplomata”: a magyarokkal. Persze, ennek feltételei vannak: „...a testvériség, mely felé törekedtünk és törekszünk, nem valósítható meg igazából, ha őszintén el nem ismernek

(nemcsak formálisan, egyszerű kölcsönös tiszteletből) néhány lényeges és valóságos tény, fennmaradásunkat, a románok állandó többségi súlyát Erdélyben és a mi nagy Egyesülésünk megfordíthatatlan jellegét...”/Id. m. 128. old./

Ahány mondat, annyi célzás és sértés. Ne részletezzük őket, csak egy dologra hívjuk fel a figyelmet: a szerző szerint a testvériség még nem valósult meg „igazából” (pedig mi már azt hittük). S ez csak azért, mert a magyarok - ha nem is mondják - nem ismerik el a szerző által ultimátumszerűen felsorakoztatott egyszerű és lényeges tényeket. Helyénvaló tehát a figyelmeztetés: „Bármilyen lábbal tiprása ennek a kétségbevonhatatlan igazságnak (sic!), bármilyen elkenése ezeknek a lényeges tényeknek, bármilyen aláásásuk - az új körülmények között az irredentizmus új formáját fogja megszülni, és az irredentizmus bármennyire is kifinomult és galád, nem szülhet egyebet csak megtévesztést és haragot, visszafordítja a dolgokat a régi viszályok felé, az imperializmus malmára hajtva a vizet, kárt okozva a románok nemzeti érdekeinek és mindazokénak, akik együtt élnek és dolgoznak velünk ugyanabban a szabad és büszke országban, melyet jogosan hívtak és hívnak Romániának...” /Id. m. 128. old./ Vagyis egyszerűbben: mindenki, aki nem hisz a román népnek a szerző által felvázolt eredetében vagy kontinuitásában a mai Románia területén, az irredenta vagy törvényszerűen irredenta lesz. De kövessük tovább a szerző gondolatait.

Az őslakos románok megőrizték ősi civilizációjukat, ősi kultúrájukat. Mivel abban az időben a kereszténység a kultúrszint mércéje is, s mivel a kereszténység már a római kolonizáció idejében elterjedt közöttük, az őslakosok jóval kultúraltabbak voltak, mint a hódítók, akik békés természetükkel és jóindulatukkal visszaélve a legnagyobb kegyetlenséggel nyomták el őket évszázadokon keresztül.

A hódítók el akarták pusztítani az őslakosokat, „minden áron meg akartak semmisíteni minket” /id. m. 130. old./, de mivel ez nem sikerült, arra törekedtek, hogy legalább a román nép ősi egységét megtörjék. A székelyek és szászok Erdélybe való telepítésének célja „az erdélyi románok elszakítása testvéreiktől, akik a többi román tartományban éltek.” /Id. m. 129. old./ Ezt a célt szolgálta a valláspolitikai is, amely a románok egy részét kiszakította az ortodox egyházból (olyan kicsiségekkel nem kell törődni, hogy az az egyházpolitika a Habsburgok politikája volt, amely a protestáns magyarokat is katolicizálni akarta, ki tudja milyen céllal?!). De az egyesülésre való természetes törekvést nem sikerült elfojtani. Erről a törekvéstről „Minden túlzás nélkül elmondhatjuk, hogy még Burebista idejéből származott át azokra, akik az Egyesülést 1918-ban végrehajtották.” /Id. m. 153. old./

Szinte megkönnyebbül a magyar olvasó: akárhogy számoljuk, 1050 év telt el Burebistától a magyarok megérkezéséig. Legalább ebben az 1050 évben nem vagyunk ludasak a nem-egyesülésért!

Hogy az őslakosok elnyomását igazolják, a hódítók elméleteket találtak ki, melyek szerint „a hely üres és pusztá volt, mikor idejöttünk Erdélybe” /id. m. 178. old./, „és mindig azt mondták rólunk, erdélyi románokról (egyesek még ma is azt mondják a hátunk mögött, miközben szemtől szembe mosolyognak ránk) - hogy milyen aljasok! (a cikkíró megjegyzése) -, hogy nem tudom honnan jöttünk, hogy kötélen ugrottunk a Balkántól Máramarosig, aztán elárasztottuk egész Erdélyt, megkereszteltük a folyókat és a hegyeket, ősi neveket adtunk e helyeknek, megdolgoztuk a földeket, tartós gyökeret eresztettünk oly módon, ahogyan nem sikerült másoknak néhány száz évig (sic!) /id. m. 140. old./ Mert „egy ember nem nő hozzá a helyhez, miután letelepedik valahol, és még inkább egyes nép nem ereszt gyökeret egy bizonyos helyen; éveknél kell eltelni, néha évszázadoknak, amíg hozzáidomul ahhoz a helyhez, amíg maga a hely hozzá szokik, rányomva bélyegét.” /Id. m. 140. old./

Természetesen az ezredéves „ódai és elkeseredett” harcok közepette közeledések is történtek, de ezek nem voltak állandó jellegűek. Először a parasztok, később a munkások között alakult ki egy „természetes társadalmi egység”. De nem szabad elfelejteni, „ha elfelejtjük, elvesztünk” /id. m. 131. old./, hogy voltak és vannak revizionista törekvések Erdéllyel kapcsolatban, hogy az irredentizmus még felemeli a fejét időnként „itt a közelünkben vagy távolabb, kint, egységről és testvériségről beszélve szemtől szembe, a galádság törét rázva a hátunk mögött (sic!), kihasználva - titokban vagy szégyenkezés nélkül, nyíltan - minden társadalmi vagy politikai nehézséget.” /Id. m. 131. old./

És most már eljutott oda a szerző, ahova akart. Üthet és vághat. Először is felhívja olvasói figyelmét arra, hogy a mai helyzet minden társadalmi és politikai különbség ellenére hasonlít az 1930 utáni évek helyzetéhez. Fröcskölve zúdítja nemes haragját mindazokra, akik szerinte irredenták és revizionisták vagy legalábbis gyanúsak. Nem tévesztik őt meg ezek, hiába tagadnak, hiszen a két világháború között is panaszkodással kezdték (az persze nem jut eszébe, hogy jó okuk volt rá), és kezdi - kivel? Na, kivel? Nem nevezi meg, hátha kitaláljuk!

Mivel Magyarország szocialista ország, akárcsak Románia - magyarázza -, furcsa, hogy 1966-ban egy fontos nyilvános szereplés alkalmával a következő szavak hangzottak el: „A trianoni béke imperialista béke volt, amelyik szétdarabolta Magyarországot, odaadván Erdélyt Romániának.” Ugyanaz a beszélő Helsinkiben azt mondta: „Századunkban az első világháború hiábavaló áldozata után a legyőzött Magyarország területe hajdani területének egyharmadával szökkent...” /Id. m. 132. old./ Találós kérdés: ki beszélt Helsinkiben?

Elnézést kérek a szerző pontatlan idézetéért. A helsinki beszélő egyharmad helyett *kétharmadot* mondott, de ilyen apróságok nem játszanak szerepet a szerzőnél, s nem változtat a tényeken, miszerint „Nagy-Magyarország” vagy a „Millenniumi Magyarország” „egy adott pillanatban idegen területeket tartott hatalmában, melyek lakossága, románok, szlovákok, horvátok és csehek (sic!) felülmúlták a tulajdonképpeni magyar lakosságot...”

Nincs értelme tovább részletezni ezt a „mély érzelemnek kicsi monográfiáját” (Flacăra, 1982/14.). Csak röviden: az ausztráliai és dél-afrikai magyarok, a Magyar Televízió és a különböző magyar lapokból kiemelt cikkek megbélyegzése után mi, romániai magyarok is sorra kerülünk. Név szerint megemlítve csak Méliusz József, aki egy kötetében „elszólja” magát. Mikor a „mi” névmást használja, a magyarokra gondol! Ha egy romániai magyar ebbe a „mi”-be nem a román népet foglalja bele, óhatatlanul irredenta-gyanús. Égre kiált, ha egy meg nem nevezett romániai magyar író azt mondja magáról - igaz, hogy Budapesten -, hogy ő „99%-ban a magyar kultúra szellemében kiformalódott közösségben született”. /Id. m. 176. old./ S az is, ha valaki *A romániai magyar nemzetiség* c. könyvben (Kriterion, 1982.) azt írja, hogy Géza és István erős államot építettek, s aztán lettek keresztények. Pedig köztudomású, hogy előbb katolicizáltak, s ezáltal építettek erős államot. Az indulat rázza attól, az állítástól, miszerint 1848-ban mind a magyar, mind a román forradalmárok hibáztak. A magyarok ugyanis - Lăncrănjan szerint - 1848-ban is agresszorok voltak, s így a megtámadott az önvédelemben minden eszközt felhasználhatott. Tárgyalási alap csak a magyar csapatok azonnali kivonása lehetett volna Erdélyből.

Vajon olvasta-e a szerző Camil Petrescu Bălcescu-drámáját? Miért nem őt támadja ezekért a nézetekért, Száraz György helyett? Az *Ítéletidőből* - Lăncrănjan fordítása révén - *Az ítélet ideje* lesz; hát nem mindegy?!

Szinte a nyomdafesték is remeg a szerző „jogos” dühétől, mikor ilyesfélét olvas Nagyváradról egy Ady-kötet előszavában: „Budapest után Magyarország második nagy szellemi központja volt” (idézet az idézetből, id. m. 181. old.). Mikor - a szerző szerint - olyannyira román volt ez a város, hogy „Eminescu... első jelentkezése Váradon történt” (id.

m. 124. old.). Kár hogy a Váradon megjelenő Familia c. lap, melyben Eminescu valóban először jelentkezett, a kérdéses időben (1866. március 9.) Budapesten működött! De hát tudhat-e minden csekélységet egy író?!

A szerző a legkisebb elemi engedményeket sem teheti. Hiszen tudja, mi volt a türelem és a jóindulat következménye a múltban. Panaszkodással és apróságokkal kezdték akkor is, és „színpadra léptek a ‘levanték’ (vajon tudja-e, kik voltak azok - a cikkíró megjegyzése) és a ‘rongyosok’, akik lőttek és vágtak, felakasztották és széthasították az embereket - persze a románokat, de nemcsak a románokat - felgyújtották a házakat és a templomokat, a temetőkben levakarták a fejfák feliratait, bajonettel terhes asszonyokat vagdaltak darabokra és szuronyhegyre tűzött csecsemőkkel jártak-keltek; a barmok helyett az embereket fogták igába. Kinek a nyelvét vágták ki, kinek a fülét vágták le; szobrokat romboltak és útszéli kereszteteket törtek szét, arra törekedvén, hogy megtegyék azt, ami őseiknek nem sikerült egy ezredévig tartó elnyomás aljasságai révén sem, hogy elpusztítsanak egy ezredéves népet, amelyet senki és semmi nem tudott elpusztítani.” /id. m. 134. old./

Előkotor valahonnét egy „brosúrát”, s anélkül, hogy bármilyen bibliográfiai adatot közölne róla, idéz belőle. Higgyük el a szerzőnek, hogy ez a brosúra - Dúcsó Csaba: *Irgalom nélkül* - valóban létezik, írója nem túlságosan bizalomgerjesztő neve ellenére is, s olvassuk el, mit mond ebben a brosúrában Torday Levente: „Én nem várom meg, hogy eljőjön a bosszúállás. Nem várom meg. Minden oláhot megölök, aki utamba kerül. Mindegyiket meg fogom ölni. Nem lesz könyörület. Éjszaka fel fogom gyújtani az oláh falvakat. Az egész lakosságot kardélre hányom, megmérgezem a kutakat, és még a gyermeket is megölöm a bölcsőben. Csiráiban fogom elpusztítani ezt a galád és tolvaj népet. Senki számára nem lesz irgalom. A csecsemő, az állapotos anya számára sem! Megölök minden oláhot, és akkor csak egyetlen nemzetiség lesz Erdélyben, az én nemzetem! Ártalmatlanná teszem a jövő Horeát és Cloşcát. Nem lesz irgalom!” /Id. m. 133. old./

Nem lehet tehát eléggé óvatosnak lenni, ha a magyarok jogairól van szó, mert „rossz az, hogy egyes valóságos, kétségbevonhatatlan jogokat sokszor erőltetett módon kiterjesztenek, az igények és a kérések állandóan sokasodnak annak mértékében, ahogy kielégítik őket (és ha egy napon azt fogják kérni tőlünk - a lehető legdemokratikusabb módon -, hogy vegyük hátunkra a folyóinkat, s költözzünk el ebből az országból, mit fogunk csinálni mi, románok, engedni fogunk ennek a kérésnek is, vagy mit fogunk csinálni?!)” /Id. m. 175. old. - kiemelés a cikkírótól./

A magyar, még ha kommunista is volt a múltban, akkor sem viselkedett, érzett úgy, mint egy román. Könnyedén, sőt örömmel tette magáévá a két világháború között a Komintern „hibás” politikai nézetét a nemzetiségek önrendelkezési jogával kapcsolatban, mert számukra az önrendelkezés Erdély Magyarországgal való egyesülését jelentette.

Az ötvenes évek kiélezett osztályharcában elkövetett bűnök egy része is a magyarok számlájára írható, hiszen „ez a kiéleződés is sokkal durvább volt, mikor a románok hátán gyakorolták azokon a helyeken, ahol a párt, az állami és persze az állambiztonsági szervek élén sovinizta vagy neosovinizta, de magyar elemek álltak, akik kedvezőtlenül vagy éppen ellenségesen viszonyultak a munka által való testvériesüléshez.” /Id. m. 175. old./

Végül - jelenleg - ha indulatoktól, gyűlölettől tüzelve összetűzés támad egy román vagy más nemzetiségű román állampolgár között, mindig az egyéb nemzetiségű a hibásabb: „Ha egy román állampolgár ócsárol egy másikat, mert az más nemzetiségű, magát ócsárolja, az Ország alaptörvényei ellen cselekszik, elszakítja magát annak legősibb hagyományaitól, lábbal tapossa az emberséget, maga csukja be a kaput, mely a teljes emberi győzelemre nyílik. Ugyanaz a dolog történik természetesen, ha egy etnikailag magyar, német, vagy zsidó eredetű

román állampolgár gyűlöl valakit, csak azért, és csak azért, mert román, és szereti Országát, habár ebből az esetből jóval több bonyodalom származik. Mégpedig azért, mert ez a magatartás feltételezi annak az országnak a gyűlöletét és befeketítését, amelyben élsz és dolgozol, feltételezi az illető ország kulturális és művészeti értékeinek állandó lebecsülését (attól függetlenül, hogy ez a lebecsülés milyen formát ölt magára, álcázottat vagy közvetlent), sovinszta és rasszista típusú magasabbrendűségből származó megvetést feltételez, mivel a lojalitás a legfontosabb előttünk álló követelmény, függetlenül igazából a nemzetiségi hovatartozástól.” /Id. m. 185. old./

Zárjuk ennek az „esszének” az ismertetését két Francisc Păcurariutól származó idézettel. A közismert író ezzel az írással kapcsolatban ezt nyilatkozza: „...arról beszéltek nekem, anélkül, hogy olvasták volna a könyvet, hogy ‘úgy hallották, a könyvben néhány támadás is van’. Azt mondom nekik, és most itt megismétlem: Lăncrănjan könyve alaposan átgondolt és felelősséggel megírt mű.” „Ha megkérdezett volna, én például azt javasoltam volna neki, hogy hagyjon ki néhány idézetet, és válasszon másokat, súlyosabbakat, sajnálatosabbakat, olyanokat, amelyek még többet ártottak a népek közötti testvéri egyetértésnek a világnak ezen a részén.” (Luceafărul, 1982. május 15.)

„Erdélynek ez a dicsőítő himnusza” (F. Păcurariu) szerintem rosszul szolgálja a testvériség ügyét. Gyűlöletet és gyanakvást kelt a románokban, a magyarokban pedig ellenérzéseket és félelmet. Egyoldalúan állítja be a tényeket, egyetlen román fasiszta könyvből sem idéz, olyan eseményekről is megfélemlenek, mint amelyek közül egyet például Titus Popovici ír le *Az idegen* c. közismert regényében. A baltával lefejezett magyar parasztokról miért nem beszél, vagy a Maniu-gárdisták tetteiről? Úgy tesz, mintha a migrációs elméletet a magyarok találták volna ki, s csak ők „lovagolnának” rajta szüntelen. Az elméletet osztrák-német történészek állították fel - Schulzer, Engel, Eden és mások - s többek között egy olyan román személyiség is magáévá tette, mint Alexandru Philippide, az *Originea românilor* (A románok eredete) c. monumentális művében (I. kötet 1923, II. kötet 1927-ben látott napvilágot). Őt is az irredentizmushoz vezette saját elmélete?

A különböző elméletek megvitatását tudományosan, tárgyilagosan és higgadtan kell elvégezni, nem pedig indulatoktól és szenvedélyektől fűtve. A történeti érveket ma már senki sem használja fel esetleges határkérdések rendezésére.

Nem az őslakosság kérdése döntötte el Erdély hovatartozását, hanem végső soron a románok számbeli többsége ezen a területen, s bizonyos történelmi körülmények, s még inkább „bizonyos” történelmi körülmények - ezt soha nem vitatta senki. Elnyomatásukat a régi Magyarországon minden emberségesen gondolkodó magyar elítéli, legfeljebb azzal a megjegyzéssel, hogy az talán mégsem volt olyan szörnyű, mint amilyennek a szerző beállítja. De bármilyen is volt az az elnyomatás, nem indokolhatja a fordítottját sem. S nincsen igazságtalan vagy kevésbé igazságtalan elnyomás, csak igazságtalan, bárki bármikor és bárhol gyakorolja azt.

Ion Slavici mint erdélyi román írja: „A románok a többiekkel nem együtt éltek, csak mellettük, igaz, jó békességben, ám mégsem velük együtt.” /Ion Slavici: *A világ, amelyben éltem*, Kriterion, Bukarest, 1980. 33. old./ Ez azt jelenti, hogy a románoknak, a magyaroknak, a németeknek megvoltak a saját, egymástól különböző szokásaik, hagyományaik, kultúrájuk, s még ha közvetlen szomszédok is voltak, akkor is mindegyik saját világában élt. Ez ma is így van, s nem tudom felfogni, miért ne lehetne ez így jól, hiszen ez nem jelent szükségszerűen ellenségeskedést is. Csak egy humanista álláspont lehetséges szerintem: ha ragaszkodunk nemzeti mivoltunkhoz, tiszteletben kell tartanunk más népek - ha úgy tetszik, etnikai csoportok - ragaszkodását is a saját nemzetiségükhöz, saját kultúrájukhoz.

Értelmes, emberséges ember valóban csak egyet akarhat: igazi testvériséget az egymás mellett élők között. De a testvériség nemcsak úgy valósítható meg, hogy egy idő múlva minden román állampolgár Decebaltól és Traianustól származtatja magát, hanem úgy is, ha valamennyien közös ősiünkhöz, a minden nemzeteket megelőző Homo sapienshez fordulunk vissza.

(Takács Ferenc)